

Din nou despre câteva erori în cercetarea istoriografică privind Episcopia armatei române

Prof. univ. dr.
AUREL PENTELESCU

De dată relativ recentă, am intrat în posesia unui exemplar din volumul – teză de doctorat *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba Iulia), între anii 1921-1948*, semnat Preot Dr. Petru Pinca (prescurtat: P.P.) și tipărit la Editura Reîntregirea, Alba Iulia, în anul 2013. Un opus masiv de circa 450 de pagini, format 17×24 cm.

Mărturisesc că îmi doream de mult timp să am dinainte, spre lectură, această lucrare despre care știam că lucrează la ea Părintele ortodox preot paroh Petre I. Pinca (n. 1949) de la Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Blaj, județul Alba, în prezent ieșit la pensie.

Nu îmi propun să scriu o cronică-recenzie a acestei ample lucrări, poate în viitor, când lectura ei va fi reluată, întrucât bogăția informațiilor este copleșitoare (peste 1170 trimiteri la subsol), iar cele șapte capitole ale volumului, plus *Introducerea* și *Concluziile* de rigoare solicită o atentă cercetare prin lectură și chiar prin comparație cu alte lucrări.

Cele șapte capitole ale lucrării sunt: *Biserica străbună și oștirea română în istorie; Înființarea Episcopiei Armatei; Ierarhii Episcopiei Armatei; Clerul militar ortodox în timp de pace; Rolul clerului militar ortodox în vreme de război; Mărturiile ale superiorilor bisericești și laici; Desființarea Episcopiei Armatei.*

Așadar, un program vast de cercetare și dezvoltare a discursului științific propus, unde fiecare capitol își are problematizarea cerută în titlu, cu reluarea cronologiei evenimentelor specifice – poate cea mai bună variantă metodologică de control și evaluare a vastei problematice a *istoricului unei instituții* în care Biserica și Armata se unesc cu scop bine definit, acela al educației creștine și cetățenești a militarilor.

Fără îndoială, unul dintre capitolele de mare interes este al treilea – *Ierarhii Episcopiei Armatei*, unde sunt prezentați, cu biografii și activitate, următorii: *Protopop Dr. Vasile Saftu (1863-1922). Întâiul numit în scaunul de Episcop al Armatei Române; Episcopul Justinian Teculescu (1865-1932); Dr. Ioan Stroia (1865-1937); Partenie Ciopron (1896-1980). Episcop al Armatei Române (1937-1948). Viața și activitatea.* Am citat titlurile în forma consemnării lor în lucrare, spre știință.

Această prezentare ne permite să trecem la a arăta opinia noastră cu privire la discuția iscată de Părintele preot Petru I. Pinca în derularea discursului științific al tezei sale de doctorat. Sfinția Sa afirmă: „Înainte de a *intra în viața* (subl.n.) lui J. Teculescu, se cuvine a fi aduse în discuție *câteva explicații absolut necesare* (subl.n.) pentru clarificarea *unui lucru* (subl.n.) care a creat de multe ori confuzii, și anume: Cine a fost primul episcop al Episcopiei

Armatei Române, înființată în 1921, cu sediul la Alba Iulia?" Pentru a continua imediat: „Am socotit necesar să limpezim acest detaliu deoarece locul întâi este licitat de doi candidați: Dr. Vasile Saftu și Justinian Teculescu. Nu este o dispută orgolioasă, directă între cei doi, pentru întâietate, ci este vorba mai mult de o apreciere diferită și de o *interpretare oarecum ambiguă* (subl.n.) a termenilor de *Episcop militar* și cel de *Inspector al clerului militar*." (p. 143).

Aceasta este problema pusă în discuție. Cum o rezolvă Părintele Pinca? Dezvoltă argumentarea pe o pagină de carte (p. 144). Ajunge la concluzia că „cei doi termeni de *Episcop Militar* și *Inspector al Clerului militar* au un sens echivalent." Totul, spunem noi, pentru a valida un argument presupus forte: „Într-o lucrare consacrată exclusiv serviciului preoțesc în oștirea română, *care face referire specială la ordinea și succesiunea ierarhilor militari* (subl.n.), autorii precizează: « Între anii 1921-1948, Episcopia militară a fost păstorită (subl.n.) de patru arhierii. Primul, protopop Dr. Vasile Saftu (1863-1922), *numit episcop* (subl. P.P.) la 21 decembrie 1921, nu a trecut pragul hirotonirii și nici pe acela al investirii și instalării la cârma Episcopiei Armatei, întrucât au survenit o boală, apoi moartea la 18 aprilie 1922 (corect: 6 aprilie 1922, n.n.). I-a urmat *episcopul militar* (subl. P.P.) Justinian Teculescu (1865-1932)»."

Citatul este preluat din Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în tranșee, 1941-1945*, pagina VIII. Precizăm că autorii invocați sunt Ilie Manole și Andrei Nicolescu, care au semnat *Studiul introductiv*, paginat de la VII la XXVIII, nicidecum cei trei autori ai volumului de documente (258 doc.) citat, în afară de Andrei Nicolescu, unde paginația este de la I la 400 (incluzând *Postfața* și ilustrația alb-negru; pp. 391-400).

Felul în care Părintele preot Petru I. Pinca pune spre discuție, în contextul tezei sale de doctorat, problema deja enunțată, o trimite în derizoriu și în fals. De altfel, nici nu trebuia pusă o astfel de problemă. Răspunsul la întrebarea „Cine a fost primul episcop al Armatei Române?" se află în chiar realitatea evenimentelor istorice petrecute, unde documentele oficiale (nu citatele din cutare sau cutare publicație) oferă răspunsul exact. Iar înțelesul clar al unor noțiuni, precum *ierarh=arhieru* (vezi triada ecleziastică diacon-preot-arhieru) sau *episcop* nu ne lasă să le utilizăm oriunde și oricum. Episcopatul este o funcție administrativă bisericească îndeplinită de către un arhieru (= ierarh) căruia i s-a încredințat o eparhie. *Episcopul militar*

este un arhieru căruia i s-a încredințat funcția administrativă de Episcop al Armatei, cu eparhia până la limita granițelor țării, dar cu jurisdicție limitată la unitățile militare de pe teritoriul țării. Nu este retribuit/salarizat pe linie bisericească, ci pe linie militară. El este *Inspectorul Clerului Militar*, funcție militară în cadrul Ministerului de Război / Ministerul Apărării Naționale, similară celorlalți inspectori militari (pe arme sau categorii de forțe armate), retribuită de Minister în gradul militar de general de brigadă.

Pentru cazul concret al Protopopului Dr. Vasile Saftu, acesta a fost ales în ședința Sfântului Sinod *candidat de episcop* și nu episcop militar, împreună cu alți candidați la scaunul episcopal al armatei. Candidații aleși de Sfântul Sinod au fost propuși Ministerului de Război, care s-a oprit la Protopopul Dr. Vasile Saftu pentru meritele sale. Drept urmare, prin grija Ministerului de Război a fost emis Înaltul Decret Regal prin care: „Art.1. Părintele Vasile Saftu, protopop de Brașov, doctor în filosofie și absolvent al Institutului Teologic din Sibiu, se numește inspector al clerului militar." (vezi „Monitorul Oficial" nr. 242, joi 26 ianuarie 1922, p. 10487). Este vorba de Î.D.R. nr. 5303bis din 10 decembrie 1921 pentru numirea Protopopului Dr. Vasile Saftu în funcția militară de Inspector al Clerului Militar, în/pe baza căreia urma să fie plătit/salarizat de Ministerul de Război și nu pe linia Sfântului Sinod, în momentul în care se îndeplineau toate condițiile de ridicare în treapta arhieriei (tunderea în monahism, primirea rangului de arhimandrit, hirotonia întru arhieru pe seama Episcopiei Armatei Române), urmate de investirea regală (primirea cărjei arhieresti din mâna Regelui Ferdinand I), instalarea ca Episcop al Armatei Române (nu la Alba Iulia, întrucât Catedrala Încoronării a intrat în patrimoniul Ministerului de Război abia în anul 1925 sub episcopatul Dr. Ioan Stroia).

Din păcate, toate aceste aspecte nu au fost prezentate de Părintele Petru Pinca în conținutul tezei sale de doctorat. În ceea ce mă privește, întrucât Părintele Petru Pinca a accesat Arhiva Sfântului Sinod al B.O.R., aş fi dorit să aflu: ședința în care Părintele Vasile Saftu a fost ales candidat de episcop, cu evident data respectivă, precum și numele celorlalți candidați (eventual cu numărul voturilor) pentru scaunul episcopal nou înființat al Episcopiei Armatei.

Mai precizăm, în context, că promulgarea *Legii privitoare la organizarea clerului militar* din 6 august 1921 (data tipăririi în „Monitorul Oficial" nr. 99 din 6 august 1921, pp. 3919-3920) a însemnat desfiin-

țarea *Serviciului Religios al Armatei*, ca structură militară, și apariția alteia: *Inspectoratul Clerului Militar*. Odată cu aceasta înceta și activitatea părintelui profesor Constantin Nazarie în cadrul armatei. Prin ordinul Ministerului de Război nr.69173 din 22 martie 1922 acestuia i s-a comunicat: „Prea cucernice părinte, pe ziua de 1 aprilie 1922, urmând a se pune în aplicare (subl.n.) „Legea clerului militar”, am onoarea a vă face cunoscut că de la această dată (subl.n.) conducerea Serviciului Religios va trece în sarcina P.S. Vasile Saftu, care, în conformitate cu art. 5 din sus citata Lege a fost numit Inspector al Clerului Militar prin Înaltul Decret Regal nr. 5303bis din 10 decembrie 1921.” Prin același ordin al Ministerului de Război se solicita părintelui Constantin Nazarie predarea arhivei Serviciului Religios al Armatei, pe bază de inventar, preotului Georgescu G. Silvestru, șeful Biroului Cler din Ministerul de Război (A.M.R., Fond Ministerul de Război, Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. 64, f. 300).

Potrivit celor relatate mai sus: a) intrarea în vigoare a Î.D.R. nr. 5303bis din 10 decembrie 1921 s-a săvârșit abia în data de 26 ianuarie 1922 când a fost publicat în „Monitorul Oficial”; b) intrarea în vigoare a *Legii privitoare la organizarea clerului militar* s-a săvârșit la 6 august 1921, dar aplicarea integrală a prevederilor acesteia a fost posibilă abia la 1 aprilie 1922, odată cu aprobarea Bugetului; c) preluarea atributelor Serviciului Religios al Armatei, devenit Inspectoratul Clerului Militar, de către Protopopul Dr. Vasile Saftu s-a făcut la 1 aprilie 1922; d) nu avem știință ca între 10 decembrie 1921 (de fapt, 26 ianuarie 1922) și 22 martie 1922 să fi avut loc: tunderea în monahism a Protopopului Dr. Vasile Saftu, acordarea rangului de arhimandrit, ridicarea la treapta de arhieru, și nici în intervalul de timp 22 martie 1922 – 6 aprilie 1922, data decesului acestuia.

În aceste condiții, apelarea Protopopului Dr. Vasile Saftu cu atribuțiile *ierarh, episcop, arhieru, Preasfințitul* (P.S.) etc. contravine reali-

tății. Cu atât mai mult, apelarea cu titlul de *Episcop militar* sau *Întâiul episcop militar*. Afirmatia tip sentință „Între 1921 și 1948, Episcopia militară a fost păstorită de patru arhieru” contravine realităților concret istorice și ține de șirul erorilor (cu indulgență: inerente) ale cercetărilor istoriografice din prima decadă după anul 1989. Validarea unor astfel de afirmații în zilele apropiate nouă intră sub incidența erorilor grave. Episcopia Armatei Române din anii 1921-1948 a fost păstorită/condusă doar de *trei* episcopi militari: Justinian Teculescu, între anii 1923-1924; Dr. Ioan Stroia, între anii 1925-1937; Dr. Partenie Ciopron, între anii 1937-1948. În chip firesc, **întâiul episcop militar în exercițiu** rămâne Justinian Teculescu. Afirmatia Părintelui Pinca precum că atribuirea întâietății între Dr. Vasile Saftu și Justinian Teculescu ar fi fost „o interpretare oarecum ambiguă a termenilor de *Episcop militar* și cel de *Inspector al clerului militar*” este superfluă, neavenită. Cele două expresii sunt „echivalente” doar prin faptul că se aplică la aceeași persoană, dar acestea diferă în conținut: prima, *bisericească*; a doua, *militară*. Iar acest *fapt* solicită rigoarea necesară în tratare.

Concluzia Părintelui Petre Pinca este: „Deși *nu era hirotonit* (subl. P.P.) în treapta episcopală, având doar *numirea* (subl. P.P.), Dr. V. Saftu a exercitat – fie și pentru puțin timp – prerogativele acestei demnități.” (p. 145). Oare chiar așa să fie, Părinte Pinca? Mai mult, în fotografia de pe coperta întâi a lucrării tipărite, Protopopul Vasile Saftu este prezentat cu engolpion la piept, adică ierarh, ceea ce nu credem că este corect. Noi distingem între preparativele pentru a fi hirotonit arhieru (nu le enumerăm aici) și cele după hirotonie: investirea (oficializarea ca ierarh/episcop), instalarea în scaunul episcopal și exercitarea prerogativelor de ierarh/episcop, abia din acest moment. Au fost altele regulile canonice, atunci? Și asta doar pentru a da întâietate Protopopului Vasile Saftu? Tot respectul pentru memoria Sfinției Sale!

Părintele Pinca acordă Protopopului Dr. Vasile Saftu un număr consistent de pagini (de la 85 la 142) în teza de doctorat, adică 58 pagini, în timp ce episcopii militari în funcțiune trec sub barem: Justinian Teculescu – 40 pagini, Ioan Stroia – 33 pagini, Partenie Ciopron – 34 pagini. Este drept, nu numărul de pagini este un criteriu pentru valoarea episcopatului celor trei ierarhi ai Episcopiei Armatei din anii 1921–1948, dar este un *indiciu* atunci când concepți și realizați *un istoric* al instituției.

În același registru al erorilor grave (sub raport istoriografic) se înscrie și data desființării Episcopiei Armatei în anul 1948, chestiune prezentată de subsemnatul și în nr. 2/2015 din revista „Misiunea”. Părintele Petru Pinca afirmă: „După patru ani de hărțuiei oboseitoare, «prin Ordinul nr. 946426 din 22 august 1948 al Regiunii a 3-a Militare (Cluj, *n.n.*), Clerul militar a fost desființat.»” (p. 394). Din păcate, nici Ilie Manole via Alexandru Moraru, de unde este preluat citatul, nici Părintele Petru Pinca nu dau *conținutul* acestui ordin considerat funest și eludează prevederile legale exprese privind desființarea clerului militar (Episcopia Armatei) din *Decretul-Lege nr.177 pentru regimul general al cultelor religioase* din 4 august 1948 (art. 58, 59, 60, 61; „Monitorul Oficial”. Partea I nr. 178, 4 august 1948, p. 6395). Această eludare se prezintă ca încălcare a *principiului ierarhiei și forței juridice a actelor normative*. În același timp, fără a exista vreun temei legal, s-ar fi prorogat (amânat) cu 18 zile, până la data de 22 august 1948, termenele stabilite de puterea legislativă a statului român.

În context, se cunoaște că, indiferent de regimul politic în funcțiune, *principiul ierarhiei și forței juridice a actelor normative* este respectat, întrucât el reprezintă fundamentul oricărui sistem normativ. Prin urmare, abordarea potrivit căreia nu *Decretul-Lege nr. 177* din 4 august 1948, emis de Prezidiul Marii Adunări Naționale a R.P. Române, nici măcar un eventual ordin al Ministerului Apărării Naționale, ci un ordin al unei *structuri colaterale* ar fi decis desființarea Episcopiei Militare, este un fapt incorect, mai mult decât jenant pentru cei care îl promovează.

O reeditare necesară, dar făcută în grabă

Prof. univ. dr.
AUREL PENTELESCU
*Comisia Română
de Istorie Militară*

Ca istoric militar m-am preocupat de asistența religioasă a militarilor în Armata Română, în mod expres de viața și activitatea Părintelui preot Constantin Nazarie (1865-1926), cât și de episcopatul militar românesc din anii 1921-1948 (vezi pentru aceasta studiul consacrat Părintelui preot Constantin Nazarie la 150 ani de la nașterea sa, tipărit în revista „Misiunea”, Anul II, nr. 1(2), 2015, pp. 52-63, cu fotografii inedite ale mormântului său, precum și volumul *Episcopii Armatei Române. Biografii. Documente (1921-1948)*, apărut la Editura Militară, București, 2016, 292 pagini, ambele realizate împreună cu Ionuț-Constantin Petcu, doctor în teologie sacră la Bari – Italia).

În acest context, consider că sunt îndreptățit să mă pronunț – fie și cu accente critice –, asupra reeditării după o sută de ani de la scriere (București, 25 decembrie 1918), a unei importante lucrări a părintelui Constantin Nazarie – *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, tipărită la Editura Basilica a Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române în prima parte a anului 2018, 340 pagini.

Din capul locului afirm că această reeditare s-a impus ca necesară, nu numai la o sută de ani de la scriere, ci mai ales la o sută de ani de la Marea Unire din anul 1918, întrucât preoții de armată (preoții mobilizați odată cu intrarea Armatei Române în vâltoarea Primului Război Mondial, la 15 august 1916, de Sfânta Marie Mare) și-au adus o contribuție deosebită, fără precedent, la făurirea României Întregite, sub ascultarea Protoiereului Iconom Constantin Nazarie, șeful Serviciului Religios al Armatei Române în anii 1915-1922 (când a intrat în funcțiune o nouă structură – Inspectoratul Clerului Militar, în baza *Legii privitoare la organizarea clerului militar* din 6 august 1921).

Salut, sub raport științific, ca importantă inițiativă istoriografică, această reeditare, mai puțin ca proiect finalizat profesionist, cu tot aspectul luxos, de invidiat, al tipăririi (copertă cartonată, supracopertă color etc.). În zelul său propagandistic, colegul istoric Dr. Dan Prisăcaru afirmă cu aplomb că această reeditare s-a făcut „cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel” (vezi revista „Misiunea”, Anul V, nr. 1(5), 2018, p. 254). De regulă, se consemnează acest fapt pe foaia de titlu a cărții. În cazul de față nu s-a consemnat acest fapt. Mai bine. Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române este însă implicat indirect în această reeditare cu vădit caracter comercial și marcată de amatorism jenant.

Regret că Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în urmă cu câțiva ani, nu a luat o decizie sinodală prin care să reediteze, cu ocazia Centenarului Marii Uniri din anul 1918, pe criterii riguroase, științifice, sub raport istoric, acest *document unic*, de valoare deosebită asupra contribuției preoțimii ortodoxe române la Războiul pentru Întregire Națională și fău-

rirea României Mari. O decizie sinodală ca cea din mai 1915, când pe baza propunerii făcută de Mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei și Sucevei (1853-1934; mitropolit: 1909-1934), a decis asupra implicării Bisericii Ortodoxe Române în vâltoarea Primului Război Mondial și l-a numit pe preotul Constantin Nazarie, care era profesor universitar de Morală creștină la Facultatea de Teologie a Universității din București, protoiereu al preoților de armată. În forma sa originală, documentul amintit era intitulat *Referat asupra activității Preoților de armată în Campania din 1916-1918*, datat București, 25 decembrie 1918 și semnat Protoiereu Iconom C. Nazarie, fiind adresat Sfântului Sinod prin Comisia de petițiuni a Consistoriului Superior Bisericesc, al cărui membru era preotul Constantin Nazarie, și care l-a trimis, conform regulilor, la Comisia de petițiuni a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române - structuri ecleziastice în funcțiune la acea dată. În aceste condiții, puteam să avem de a face cu o reeditare pe măsura evenimentului sărbătorit în anul 2018, cât și a contribuției preoțimii române, sub ascultarea protoiereului Iconom Constantin Nazarie, la Marea Unire din 1918.

Sunt multe erorile de reeditare ale produsului tipografic actual oferit de Editura Basilica. Nu ne propunem să le inventariem în articolul de față, unde vom semnala doar câteva, dintre cele mai puțin comode. Între acestea, o destul de amplă *Notă editorială* (pp. 5-17; care înlocuiește tradiționala *Notă asupra ediției*), semnată bizar: Editura Basilica (deși, conform casetei tehnice: editor este Preot Mihai Hau, iar redactor coordonator este Preot Cristian Antonescu), care încearcă să explice cititorului rațiunea reeditării. *Ex abrupto* se afirmă: „La împlinirea a 100 de ani de la *evenimentul* (subl.n.) Marii Uniri, unul dintre *lucrurile* (subl.n.) pe care le putem spune este că această *dorință* (subl.n.) păstrată intactă pe parcursul mai multor secole de poporul român - *unitatea* (subl.n.) - a fost materializată prin jertfă” ș.a.m.d. Sublinierile sunt pentru a marca limbajul mai puțin academic ce a fost utilizat de editori. Dar trecem peste asta.

Înspre finalul textului *Notă editorială* se afirmă tranșant: „Anul acesta, la împlinirea a 100 de ani de la evenimentul Marii Uniri, Editura Basilica, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, readeuce în atenția iubitorilor de cultură și de neam, *precum și a cercetătorilor în domeniu* (subl.n.), acest important izvor al evenimentelor din Primul Război Mondial”. Pentru ca finalul textului *Notă editorială* să se încheie pe un oarecare ton triumfalist, astfel: „Având în vedere deo-

sebita importanță a acestei lucrări în ceea ce privește istoria evenimentelor Marii Uniri, mai ales referitor la implicarea Bisericii Ortodoxe Române, prin *preoții săi confesori* (subl.n.), în Războiul pentru Întregirea Neamului, considerăm că ea va fi *deosebit de utilă* (subl.n.) atât *specialiștilor* (subl.n.), dar și tuturor celor care vor să promoveze și să cultive dragostea de Patrie și Neam”. Noi am reformulat, nicidecum ca amuzament: „*dragostea de Patrie, Neam și Biserică*”.

În deplină cunoștință de cauză, afirm că această reeditare este un fals, adică un produs tipografic care nu poate fi utilizat cu toată certitudinea (în raport cu originalul!) în cercetarea științifică. Decât o astfel de impostură, preferam un produs tipografic anastatic a ediției din anul 1920 a acestei lucrări - *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918* de Iconomul Constantin Nazarie, Profesor Universitar, Șeful Serviciului Religios al Armatei, cu, evident, un *Studiu introductiv* și o *Notă asupra ediției*, pe măsură.

Pentru că abaterile de la original - principial nepermise - sunt deranjante. Între acestea, extirparea celor două rapoarte ale Comisiilor de petițiuni - Comisia de petițiuni a Consistoriului Superior Bisericesc la care a fost depus *Referatul* Părintelui preot Constantin Nazarie și Comisia de petițiuni a Sfântului Sinod care a înaintat Sfântului Sinod respectivul *Referat*, ambele rapoarte fiind tipărite în ediția din 1920 sub titlul *În loc de prefață*, ceea ce este cât se poate de corect, întrucât respectivele rapoarte sunt semnate de cei autorizați, astfel: primul, cu raportorul Platon C. Ploieșteanu, arhieru (Ciosu Platon, 1867-1934), și membrii: preot Iconom Vasile Pavelescu, preot D. Popescu-Moșoaia; al doilea, cu raportorii: Nicodem [Munteanu] al Hușilor, episcop (1864-1948), și Evghenie Piteșteanu, arhieru.

Tot pe linia extirpărilor sunt cele de la *Anexe*, numerotarea din tabelele pentru: preoți mobilizați; preoți dispăruți; preoți răniți; preoți asimilați gradului de căpitan; propuși pentru avansare; preoți demobilizați. Faptul că în cadrul acestor tabele preoții au fost ordonați alfabetic rămâne un lucru bun. Cui însă folosește eliminarea numerotării, care este esențială în activitatea de cercetare și nu numai. Nu sunt un adept al tabelelor, dar nici a fanteziilor de calculator promovate de Daniela Gabriela Pascu, care fac neutilizabile anexele, fără numerotarea lor originală, doar pentru o dispunere „să dea bine” în pagină!

În acest context, editorii își fac un titlu de mândrie că reeditarea din 2018 a fost „îmbogățită cu câțiva preoți ce nu erau menționați în

prima ediție", fără însă a pomeni numele acestor preoți, cum, corect, ar fi trebuit.

În *Notă editorială* sunt câteva precizări ce solicită a fi în atenția noastră: cele 28 de fotografii din cei 168 preoți, „aduși în discuție de Pr. Constantin Nazarie" (p. 16), precum și aserțiunea: „alături de bogata anexă realizată de autor, au fost adăugate o serie de imagini reprezentând *medaliile și decorațiile* (subl.n.) obținute de preoții români între anii 1916-1918" (p. 17). Această preocupare a editorilor merită toată lauda, ca idee, numai că realizarea acesteia este parțială și mult stângace. Stângăcia constă în faptul că reprezentarea grafică a ordinelor, a crucilor și a medaliilor, adică a *decorațiilor* (de război), se impunea a fi color, nu alb-negru, și în mod obligatoriu fiecare însemn cu panglica lui specifică, toate puse – în ordinea importanței lor – la sfârșitul textului (colică tipografică color), fără interpunerea prezență, contrară practicilor curente.

Nu lipsește nici *Ordinul Militar „Mihai Viteazul" clasa a III-a*, primit de Protosinghel Locotenent Șerbănescu Justin, confesorul Regimentului IV Ilfov nr. 21 Infanterie, la data de 25 iunie 1918 prin Înaltul Decret Regal nr. 1561, fiind unicul preot (ieromonah) din cei 253 preoți mobilizați care a fost distins cu acest ordin de război destinat doar ofițerilor.

Din cei 168 preoți la care se face referire (caracterizare), în lucrarea reeditată, mai sunt 140 preoți cărora nu li s-a depistat imaginea foto. Păcat! Editorii aveau la dispoziție Arhiva Sfântului Sinod, precum și arhivele ecleziastice din teritoriu (mitropolitane, episcopale etc.), plus website-ul *fototecaortodoxiei.ro*, fapt ce ar fi dus la sporirea numărului de imagini fotografice ale preoților mobilizați în campania 1916-1918, dacă proiectul ar fi fost demarat în timp util și nu în grabă, așa cum lasă să se înțeleagă și din șirul preoților solicitați, cărora li se aduc mulțumiri prin *Nota editorială* (pp. 16-17).

Dinadins am lăsat la urmă aspectele lingvistice. Sunt cele din *Nota editorială* și cele din textul reeditat. În *Notă* se folosește frecvent expresia *preoți militari*, Preotul Constantin Nazarie folosește în exclusivitate expresia *preoți de armată*. Fapt corect, pentru că preoții sub ascultarea sa au fost mobilizați, nu fac parte din cadrele permanente ale armatei. Odată cu *Legea privitoare la organizarea clerului militar* din 6 august 1921, expresia *preoți militari* este corectă, sunt preoți cadre permanente ale armatei. La fel, expresia *preoți înrolați* (p. 13) referitoare la cei peste 250 preoți mobilizabili și mobilizați,

poate induce confuzie. Pentru că *a înrola* înseamnă a (se) înscrie în rândul armatei, iar *a mobiliza* înseamnă a fi chemat sub arme, precum cei 253 preoți în anii 1916-1918, numai pe durata războiului.

Cât privește intervențiile tacite în textul original, îmi declin competența, doar un specialist în domeniu (filolog specializat în reeditări) se poate pronunța dacă s-au operat corect și permisibil, conform uzanțelor. În acest sens, editorii afirmă: „În ce privește vocabularul și *ortografia* (subl.n.), *au fost păstrate* (subl.n.), cu mici excepții (anumite schimbări de litere sau cuvinte ieșite din uz și fără impact asupra înțelesului textului), așa cum au fost utilizate de autor" (p. 17). Derutantă afirmație, din care rezultă că nu s-au aplicat normele ortografice actuale, când, firesc, s-au aplicat.

În ceea ce mă privește, ca istoric în general, ca istoric militar în special, mi-aș fi dorit ca această necesară și așteptată reeditare (pe care doar Biserica Ortodoxă Română – Sfântul Sinod, Patriarhia etc. este *îndreptățită pe deplin* să o facă, la o sută de ani de la scriere și în Anul Centenar al Marii Uniri din 1918) să întrunească criteriile științifice cerute în astfel de ocazii. Din păcate nu a fost să fie, pentru că s-a scăpat din vedere, adică nu a fost pregătit din timp (echipă de reeditare, cu specialiști în domeniu – filologi, istorici etc.), acest mare eveniment: **reeditarea celui mai important document despre faptele preoților ortodocși români în Războiul pentru Întregirea Neamului din anii 1916-1918 și făurirea României Mari în anul 1918 – *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918, Referat către Sfântul Sinod, datat: București, 25 Decembrie 1918, și semnat: Protoiereu Iconom C.[onstantin] Nazarie.***

În loc de *Nota editorială*, text lipsit de vigoarea necesară și consistența impusă de obiectul reeditării, s-ar fi cerut un *Studiu introductiv* adecvat, precum și o *Notă asupra ediției* corespunzătoare. Mai mult, fie în *Studiul introductiv* sau în *Anexe* speciale s-ar fi prezentat, cu fișe biografice succinte, destinul ulterior anilor 1916-1918 a unor preoți participanți la lupte, ce au devenit personalități marcante ale Bisericii Ortodoxe Române. Am în vedere, în primul rând, pe cei ce au urcat treapta arhieriei: preotul Simeonia Teodor (1886-1971), devenit Tit Simeonia, mitropolit al Bucovinei (1940-1945); preotul Leu Gheorghe (1881-1949), devenit Grigorie Leu, episcop al Argeșului (1940-1949); preotul Pocitan Vasile (1870-1955), devenit Veniamin Pocitan, arhieriu-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu titlul „Ploieșteanul" (1935-1948). Alți preoți mobilizați în campania 1916-1918 au devenit

personalități marcante, precum Iordănescu Cicerone (1882-1966), profesor universitar; Hodoroabă Nicolai (1888-1941), profesor, teolog cu operă scrisă; Lungulescu Dimitrie (1867-1945); Dolinescu A., confesorul Liceului Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu-Târgoviște, cel care a adus relicva – capul lui Mihai Viteazul – la Iași, în 1916; Ieromonahul Șerbănescu Justin ș.a. (vezi pentru aceasta Preot prof.univ. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ediția a doua, 2002).

Ce rezultă din cele expuse în acest articol? În primul rând că o reeditare a unei lucrări importante ca cea a Părintelui preot Constantin Nazarie implică un efort considerabil, în care regula de aur a oricărei scrieri sau reeditări – necunoscută sau ignorată de editorii actuali – a fost și rămâne: *cunoașterea amănunțită a tot ce s-a produs tipografic pe temă până la zi, precum și colaborarea cu specialiști în domeniu pe tema analizată*. Să sperăm în viitor (fie și peste altă sută de ani!) într-o reeditare pe criterii științifice a **lucrării unicat** – *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918* de Preot Constantin Nazarie.

P.S. Preotul Scarlat Porcescu (1911-1991) în studiul consacrat Părintelui preot Constantin Nazarie (vezi revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anul XLVIII, nr. 3-4, 1972, pp. 201-216), în partea finală a acestuia, afirmă: „În legătură cu viața și activitatea multilaterală a Preotului Constantin Nazarie s-ar putea întocmi *un studiu monografic cuprinzător* (subl.n.).”

Sunt de atunci 47 de ani. Un astfel de studiu monografic nu s-a scris încă. Pentru că nu are cine să-l scrie. Preoții nu s-au înghesuit să îl scrie, având, firească, treburile lor specifice; mireni istorici, nici atât, motivând, cei care au ceva aplecare în domeniu, că accesul la arhivele ecleziastice este realmente blocat. Or o monografie *Preot Constantin Nazarie (1865-1926)* impune, între altele, accesarea Arhivelor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, precum și a altor arhive ecleziastice (Arhiepiscopia Romanului etc.). Nu mă pot pronunța cine și când va scrie o astfel de monografie pe care Părintele preot Constantin Nazarie o merită cu prisosință, nefiind doar un oarecare preot de mir, ci un mare slujitor al Bisericii.

Faptul că pentru *prima dată* o lucrare a acestuia – *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918* a fost reeditată, la o sută de ani de la scriere (într-o conjunctură specială: Centenarul Marii

Uniri din 1918), poate fi cotate ca semn de bun augur. Există o lungă listă de lucrări ale Preotului Constantin Nazarie ce ar merita atenția retipăririi, întrucât sunt predominant în domeniul moralei creștine, chiar dacă paginația lor nu este amplă. Câteva titluri în ordinea cronologică a tipăririi lor: *Raporturile dintre Biserică și societatea noastră inteligentă* (1894); *Mișcarea socialistă și creștinismul* (1900); *Adiafora* (1904); *Importanța moralei creștine* (1904); *Raportul dintre teologia morală și teologia dogmatică* (1904); *Combaterea principalelor învățături adventiste după mai mulți autori* (1913; 1921). De interes aparte, cu idei și sugestii deosebit de actuale, este volumul: *Lucrările primului congres al profesorilor de religie ținut la București la 2-5 octombrie 1912 imprimat sub îngrijirea Economului Constantin Nazarie* (1912; 147 pagini), cât și cursul universitar litografiat *Curs de Teologie Morală* (1914-1915; 567 pagini).

Nu pot să închei decât cu rostirea latinilor de demult:
Muti magistri sunt libri (Cărțile sunt dascăli muți).

Doamne ajută!

Preot acad. Ioan Lupaș
Prăbușirea Monarhiei Austro-Ungare
și importanța istorică
a zilei de 1 Decembrie 1918

*Ediție, studiu introductiv,
note și indice
de Mircea-Gheorghe Abrudan,
Academia Română,
Centrul de Studii Transilvane,
Cluj-Napoca, 2018, 144 p.*

**FLORIAN DUMITRU
SOPORAN**

*Cercetător științific III în cadrul
Centrului de Studii Transilvane
al Academiei Române,
Filiala Cluj-Napoca*

Celebrarea centenarului unității naționale a românilor și semnificațiile evenimentelor care i-au dat substanță continuă să dețină o poziție prioritară pe agenda scrisului istoric românesc. Interesul specialiștilor în istorie modernă și contemporană, secondați și uneori concurați de autori recomandați de competențe dobândite în alte discipline ale cunoașterii și de cei tentați de libertatea cu disponibilități anarhice a abordărilor eseiste au adus în atenția publicului interesat o vastă producție editorială, inegală ca valoare pentru cunoașterea adevărului istoric și eclectică sub aspectul paradigmatelor etice și ideologice asumate mai mult sau mai puțin explicit. Reluarea unor subiecte frecventate de scrisul istoric românesc postbelic și publicarea unor colecții de documente încadrate în categoria surselelor istorice primare coexistă cu contribuții care relativizează importanța realizării idealului național al românilor, sub inspirația unui cosmopolitism clamat, cu o evidentă descendență marxistă, sau al revizionismului justificat prin repudierea tezelor anacronice sau de conexiunile cu propaganda patronată de forțe interesate. Observatorul acestor controverse are

astfel ocazia să ia act de lecția de modestie pe care învățătoarea vieții o administrează chiar slujitorilor săi, câtă vreme interpretările care revendică azi privilegiul originalității reușesc în fapt să reactualizeze teme familiare publicului participant la evenimentele desfășurate în urmă cu un secol.

Publicarea unor texte aparținând operei istoriografice a academicianului Ioan Lupaș, datorată istoricului Mircea-Gheorghe Abrudan, reprezintă un aport imposibil de ignorat la aprofundarea cunoașterii unirii ca fapt istoric concret, dar și ca rezultat al unui proces istoric de lungă durată de evoluție a identității naționale, prin apelul la mărturia unui istoric-participant. Demersul plasat de însuși autorul sub auspiciile momentului aniversar își dobândește un profil distinct în cadrul publicațiilor de specialitate printr-o serie de caracteristici etice și metodologice. În primul rând, această restituire istoriografică se constituie într-un omagiu adus unui istoric al națiunii române, sacerdot al Bisericii Ortodoxe dar și om al Cetății, martir al temnițelor comuniste rămas până la trecerea în eternitate un promotor al valorilor creștine ale iubirii, iertării și speranței. În aceeași ordine de idei, istoricul anului 2018 exprimă un angajament de loialitate față de realizările predecesorilor, dar săvârșește și un act de dreptate față de un exponent al intelectualității ardeleni interbelice ignorat în ultimele două decenii, sub imperativele parțial justificate ale prioritizării compatibilităților istoriografice cu echivalentele occidentale, dar și al unei anume condescendențe profesate de o generație care se bucură de privilegiul libertății nelimitate de ingerințe administrative. Pe de altă parte, legitimitatea științifică a lucrării este dată de alegerea subiectului. Autorul textelor publicate este un exponent al generației sale, al intelectualilor care și-au adus aportul la perpetuarea și difuzarea valorilor identitare ale românilor și la înfăptuirea unirii, dar și o personalitate care se individualizează prin conduita și opiniile sale de contemporani ardeleni. Cel rămas în memoria istoriografică drept istoricul unirii românilor a aderat la tezele naționaliste militante ale Tinerilor Oțeliți, a rămas fidel prieteniei cu Octavian Goga și s-a disociat de anumite atitudini ale Partidului Național Român. Afinitățile multiple care generează raporturi specifice ale editorului cu autorul acestor scrieri nu face din demersul celui dintâi unul apologetic sau lipsit de obiectivitate, atitudine demonstrată prin nuanțele avute în vedere în legătură cu concepția lui Lupaș în ceea ce privește Monarhia Habsburgică, pe

care o apreciază ca fiind influențată de contextul politic al anilor 30, marcați de revirimentul revizionismului german și maghiar.

Secțiunea introductivă se circumscrie rigorilor unei restituiri clasice. Primul subcapitol propune o sumarizare a biografiei istoricului ardelean, originar din Mărginimea Sibiului, zonă de rezistență și spiritualitate românească ortodoxă, student al Universității din Budapesta și autor al unor lucrări istorice care i-au adus statutul de membru al Academiei Române începând cu 1914, victimă a represaliilor și detenției politice ca urmare a implicării sale în lupta pentru drepturile națiunii române din Ardeal și Ungaria, participant activ la viața publică după 1918 și victimă a persecuției ideologice după 1945, deținut politic în perioada 1950-1955 și ducând o viață austeră călăuzită de idealul creștin până în 1967. Notațiile biografice sunt urmate de evocarea participării sale la înfăptuirea unirii, în calitate de îndrumător spiritual al comunității sale din Săliștea natală, iar din 1919 ca profesor al Universității Daciei Superioare și mentor al unei întregi generații de istorici. Notațiile finale ale acestei biografii concise reprezintă cea mai însemnată contribuție a editorului la aprofundarea problematicii, în sensul reconstituirii concepției profesate de Lupaș despre unire ca rezultat al unui proces istoric de formare a identității spirituale și culturale a poporului român. Autorul respinge ideea asumării unirii ca merit exclusiv al unui partid politic și chiar al unei generații, pledând în favoarea unei evoluții organice a națiunii române, de la afinitățile culturale manifestate pe durata Evului Mediu la convingerile revoluționarilor de la 1848 și la acțiunile ferme ale celor care au refuzat compromisul politic cu autoritățile austro-ungare. Trecerea în revistă a nuanțelor intervenite în concepția istoricului român, de la entuziasmul discursului ținut la aniversarea unui an de la unire la tragismul momentului dictatului de la Viena l-a determinat pe editor să renunțe la criteriul cronologic în favoarea unei abordări tematice.

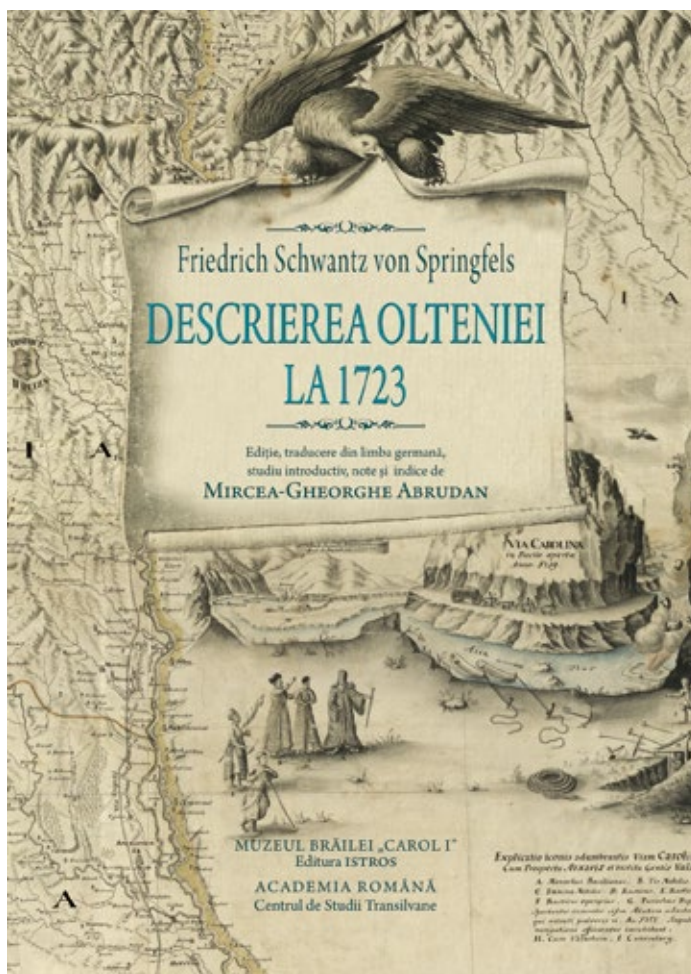
Primul din cele opt texte alese de editor pentru ilustrarea poziției de istoric al Unirii cu care s-a identificat Ioan Lupaș, „1918: note istorice”, rezumă evoluția raporturilor de forțe pe durata Marelui Război și aduce în atenție teme semnificative pentru perspectivele asupra unirii, relevante prin extrema congruență cu actualitatea. Autorul se dovedește un critic al celor care socotesc unirea drept rezultat exclusiv al acțiunilor Partidului Național Român aflat într-o relație complexă cu oficialitățile și tentat de afinități filogermane

și propune reevaluarea meritelor celor angajați în lupta națională în relație cu România sau celor care au refuzat compromisurile cu Dubla Monarhie. În aceeași ordine de idei, autorul abordează și chestiunea proclamației de la Alba Iulia și controversese pe care pasajul referitor la libertatea absolută a minorităților le-a generat în epocă, subliniind faptul că aplicarea sa *ad litteram* ar echivala cu însăși negarea statului național unitar român. Lucrarea „Prăbușirea Monarhiei Austro-Ungare și republica Ceho-Slovacă”, (Viena, 1 noiembrie 1928), probează interesul autorului pentru istoria regională și oferă un elogiu al organizării luptei naționale a cehilor, dominat de spiritul civic și patriotismul care au însoțit apariția Republicii Cehoslovace într-o atmosferă nonviolentă. Textul conferinței „Prăbușirea Monarhiei Austro-Ungare și Adunarea de la Alba Iulia”, (Sibiu, 1 decembrie 1928), prilejuiește aprofundarea semnificației momentului istoric la trecerea unui deceniu ca operă a întregii națiuni române, mai presus de ambițiile politice și de orgoliile individuale. Lucrarea intitulată „Dezagregarea Monarhiei Austro-Ungare și eliberarea Transilvaniei” (1938) rezumă opinia autorului în legătură cu o problemă reactualizată de scrisul istoric românesc, consecințele încorporării Transilvaniei în structura Monarhiei Habsburgice și caracterul opresiv al regimului în raport cu românii ardeleni, poziție afectată de sensibilități ale actualității autorului și de percepția răspândită în epocă a imperiului ca inamic al libertății. „Toți Împreună” (1 decembrie 1919), „Scriitorii și Adunarea de

la Alba Iulia” (7 decembrie 1924), „Proclamațiunea de la Alba Iulia” (11 mai 1929), „Importanța istorică a zilei de 1 Decembrie 1918” (sala Unirii, Alba Iulia, decembrie 1943) dau expresie preocupărilor constante ale istoricului român de a răspunde interesului public în legătură cu semnificațiile unirii, iar cititorul remarcă evoluția de la entuziasmul participantului la rigurozitatea observatorului critic al faptelor și documentelor Adunării de la Alba Iulia și la pledoaria pentru caracterul paradigmatic al evenimentelor.

Publicarea unor texte aparținând unui reprezentant al elitei intelectuale românești profund implicat în făurirea istoriei vremii sale care se dovedește un evaluator al împlinirilor și scăderilor trecutului și prezentului, reprezintă un contraargument rezonabil la opiniile reactualizate în ultimii ani conform cărora unirea românilor a fost rezultatul unui context politic conjunctural, fără participarea masei și ignorând rezervele elitei românești din provinciile istorice. Reflecțiile lui Ioan Lupaș, de la articularea unei concepții coerente asupra unirii ca împlinire a unui proces identitar evolutiv la opinii pertinente în legătură cu teme pe care actualitatea continuă să le dezbată, reprezintă expresia maturității celor implicați în decizia politică din 1918 și accesul la intimitatea gândurilor unei lumi ale cărei sensibilități am putea fi tentați să le ignorăm, sub impulsul suficienței propriilor dileme.

*Ediție, traducere
din limba germană,
studiu introductiv, note și indice
de Mircea-Gheorghe Abrudan,
Muzeul Brăilei „Carol I”
Editura Istros, Academia Română
/Centrul de Studii Transilvane,
Brăila/Cluj-Napoca, 2017,
333 p. + DVD*

Friedrich Schwantz von Springfels Descrierea Olteniei la 1723

**FLORIAN DUMITRU
SOPORAN**

*Cercetător științific III în cadrul
Centrului de Studii Transilvane
al Academiei Române,
Filiala Cluj-Napoca*

Trecutul realităților locale și regionale continuă să asigure la nivelul producției istoriografice românești resursele unor dezbateri inspirate de luări de poziție unilaterale, parte a reflecțiilor care au dominat spațiul cultural european al ultimelor două secole în legătură cu relația între specificul național și propensiunea universalistă a civilizației. La rândul lor, opțiunile conceptuale și metodice de restituire a trecutului au devenit instrumente ale autorilor tentați de ambiția de a identifica legități de natură să asigure o înțelegere mai profundă a istoriei și eventual să ofere explicații pentru dezvoltări aparținând actualității, dar și argumente în favoarea unei istorii a spațiilor și comunităților ignorate de scrisul istoric clasic și aparent lipsite de relevanță pentru trendurile generale de dezvoltare a umanității. În aceeași ordine de idei, regiunile individualizate prin particularități geografice, etno-confesionale, administrative sau de dezvoltare au devenit în ultimele decenii surse primare

ale pledoariilor în serviciul afirmării identității distincte a locuitorilor în relație cu construcții politice integraționiste sau cu proiecte naționale concurente, dar generează în egală măsură atitudini nefierte, motivate de loialități etatice, de inegalitățile de dezvoltare sau de potențialele tentații centrifuge în relație cu o administrație structurată în paradigma centralismului modern, cu disponibilitățile sale birocratice și nivelatoare.

Regiunea ca factor de dezvoltare economică și de catalizator al solidarităților comunitare beneficiază de un remarcabil reviriment la nivelul interesului public, capitalizând oportunitățile generate de dinamica proiectului european și de revalorizarea identității actorilor implicați ca factor de coeziune sau de destructurare.

Scrisul istoric nu s-a sustras acestui creuzet de abordări care implică totalitatea disciplinelor umaniste și a științelor sociale. Din perspectiva locului pe care preocupările de istorie regională îl revendică în aria generală de interes revendicată de istoricii profesioniști, opțiunile interpretative încadrabilă acestui gen oscilează între suportul interesat al oficialității, susceptibil să afecteze validitatea științifică a concluziilor sale și scepticismul unor analize care pun în cauză relevanța lor pentru cunoașterea trecutului în datele sale esențiale.

Publicarea lucrării inginerului Friedrich Schwantz von Springfels datorată istoricului clujean Mircea-Gheorghe Abrudan reprezintă o posibilă soluție la aceste dezvoltări contradictorii, preliminară de o fastă conciliere între interesul publicului, oportunitate și dimensiunea științifică absolut necesară în vederea legitimării dimensiunii științifice a istoriei. Meritul esențial al autorului este însă dat de etica sub care se plasează demersul său restitativ, certificată de interesul acordat autorului acestei surse istorice primare, vieții și activității sale, fapt care, coroborat cu mențiunile exprese ale contribuțiilor anterioare la transferul documentului în patrimoniul Academiei Române, reprezintă o probă a modestiei și dedicației care trebuie să însoțească eforturile istoricului, atât de expus riscurilor vanității și grandilocvenței.

Autorul se dovedește un bun mediator între documentul editat, redactat în secolul al XVIII-lea în paradigma școlii germane de cunoaștere a statelor (*Staatenkunde*) și publicul cititor, reușită datorată unei bune cunoașteri a limbii germane și a realităților avute în vedere de autorul austriac. Chiar dacă relatarea are ca obiect un interval cronologic relativ cunoscut în datele sale esențiale, originalitatea sa constă în formația tehnică a autorului, inginer aflat în serviciul Monarhiei Habsburgice și în utilitatea acesteia, constând în preliminarea unor politici publice în teritoriile anexate în 1718. Fără a-și propune explicit acest lucru, lucrarea oferă dintr-o perspectivă atemporală un răspuns la interogațiile vizând rolul și locul istoriei în societatea contemporană, cu reverberații în actualitatea culturală românească în contextul elaborării unor inițiative de reformă a educației.

Din perspectiva scrisului istoric românesc, reactualizarea preocupărilor legate de istoria Olteniei are beneficiul de a întregi o problematică aprofundată anterior sub presiunea unor exigențe ideologice, fie că era vorba de militantismul național al secolului al XIX-lea, fie de etatismul național-comunist al secolului trecut sau de admirația fără rezerve a civilizației occidentale a ultimelor decenii. Intervalul cronologic în care „Mica Valahie” (*Die Kleine Walachei*) a fost încorporată în posesiunile Casei de Austria reflectă la o altă dimensiune controversate istoriografice prilejuite de apartenența Transilvaniei la acest proiect politic de sorginte medievală, devenit vector al unei modernizări octoate în Epoca Luminilor și sursă a unor dispute naționale ale căror ecouri sunt detectabile în mentalul comunităților etnice ale Europei Central-Orientale. Istoricii români au oscilat între sublinierea caracterului expansionist al anexării Olteniei și recunoașterea sau supraaprecierea efectelor pe care reformismul austriac preioșefin le-a avut asupra unor inițiative similare în Principatele extracarpatice.

Secțiunea introductivă a lucrării, datorată academicianului Ioan-Aurel Pop se sustrage limitelor unui formalism aproape obiectiv și se constituie într-o reiterare a pledoariei autorului pentru istoria ca restituire a surselor și nu a convingerilor ori impresiilor. În notații succinte, sunt evidențiate însemnătatea Olteniei în istoria spațiului românesc, contribuțiile anterioare la cunoașterea acesteia și plasarea destinului său sub auspiciile interferențelor de civilizație între est și vest. Acest prim capitol se încheie cu notațiile autorului asupra carierei manuscrisului recuperat, în 1910-1912, de diplomatul și istoricul Nicolae Docan din Arhiva de Război (*Kriegsarchiv*) de la Viena pentru Academia Română.

Textul propriu-zis este precedat de o sumară dar edificatoare trecere în revistă a istoriei Olteniei, dominată de evocarea în manieră pozitivistă, cu necesara respectare a criteriului cronologic, a dezvoltărilor încorporate de trecerea de la Mica la Marea Europă, așa cum numea Pierre Chaunu procesul de recuperare a Europei Central-Orientale în patrimoniul Casei de Austria, în succesiunea eșecului celui de-al doilea asediu al Vienei și a ofensivei Ligii Sfinte, încununate de victoriile obținute de prințul Eugeniu de Savoia. Anexarea Olteniei ca urmare a războiului austro-otoman din 1716-1718, cele două decenii de administrație austriacă care au urmat și pierderea Valahiei Cisalutane prin Tratatul de la Belgrad sunt evocate în notații care privilegiază dimensiunea evenimentială, dar contribuția editorului se remarcă prin evidențierea, prin apelul la sursele contemporane, a schimbării intervenite în atitudinea locuitorilor față de noile autorități și mai ales prin considerațiile asupra politicii confesionale a acestora din urmă, destinate să susțină procesul de unire religioasă a românilor din Transilvania cu Biserica Română.

De o însemnătate comparabilă pentru decriptarea motivațiilor care inspirau conduita actorilor politici implicați în echilibrul de putere din regiune sunt și notațiile referitoare la preocupările oficial-

ilor aflați în serviciul Casei de Austria vizând recuperarea Olteniei în contextul unor aranjamente politice precum împărțirea Poloniei sau parteneriatul politic austro-rus stabilit pe durata domniei împăratului Iosif al II-lea (1780-1790). Istoria politică face loc în subcapitolele următoare unei insolite tentative de istorie personală, vizând recuperarea biografiei inginerului Friedrich Schwantz von Springfels, cu o biografie refăcută prin atenta selecție a însemnărilor concise prezente la autori maghiari și sași și cu o activitate ilustrată prin mărturii publicate în colecții documentare editate de istoricii români. Competiția între erudiția editorului și parcimonia surselor oferă cititorului oportunitatea unei digresiuni în anatomia mecanismelor care asigurau funcționalitatea administrației austriece, atât de blamată de contestatari, dar dispunând de eficiența necesară pentru a realiza lucrări de infrastructură vitale pentru dezvoltarea schimburilor, precum *Via Carolina*, drumul de la Turnu Roșu la Râmnic și viabilizarea Oltului, sub îndrumarea arhitectului Schwantz în anii 1717-1722. În relație cu preocupările autorităților de valorificare a resurselor economice și demografice ale noii provincii, oprite în cameralismul austriac, este relevată și o altă contribuție a autorului, aceea de topograf, materializată în cele două hărți ale Valahiei Cisalutane, elaborate în 1720 și 1722. Descrierea amănunțită a acestora, cu sublinierea diferențelor și a aspectelor prioritare pentru inițiator, ilustrează caracterul interdisciplinar al formației intelectualului la începutul Epocii Luminilor și maniera în care acestea din urmă erau puse în serviciul interesului public. Excursul arhivistic se încheie cu precizarea numărului de exemplare ale celor două hărți și cu identificarea locației fiecăruia, fapt esențial pentru eventuale cercetări ulterioare.

Metoda de lucru a autorului a impus organizarea expunerii în maniera școlii istorice și geografice germane a secolului al XVIII-lea, dar dimensiunea pragmatică prioritizează importanța resurselor umane ale unei provincii recent cucerite. Capitolul dedicat

originii locuitorilor dovedește disponibilitățile inginerului austriac pentru studiul comparativ al izvoarelor, demonstrat de digresiunile sale în hermeneutica unor texte clasice și medievale referitoare la originea romană a locuitorilor și latinitatea limbii vorbite de aceștia sau reluarea tezei descendenței regale a Hunedoreștilor. Excursul în istorie este urmat de revenirea la geografia Valahiei Cisalutane, odată cu notațiile asupra granițelor provinciei și a importanței sale pentru apărarea posesiunilor Casei de Austria, dar mai ales de ampla analiză a căilor de comunicații, unde notațiile cu caracter istoric interferează în manieră înșolită cu menționarea unor date contemporane cu autorul, vizând operațiunile militare și lucrările inițiate de noile autorități. Dimensiunea pragmatică a acestor succinte notații este probată de secțiunea în legătură cu guvernarea țării care certifică autonomia administrativă a Olteniei în cadrul Țării Românești, dar și de notațiile referitoare la capitala acesteia, aspect care prilejuiește un nou apel la considerații de ordin militar vizând opțiunea pentru edificarea unui centru administrativ în zona Târgu-Jiu. Următoarea secțiune are în vedere diviziunile administrative ale regiunii, urmate de o de o incursiune în heraldica Olteniei, conectată de autor cu campaniile antiotomane ale lui Ioan de Hunedoara și cu eforturile comandamentului militar imperial de individualizare a județelor. Următoarele secțiuni se constituie într-o tentativă de sociologie regională, vizând aspecte precum religia și cultura locuitorilor, diviziunile sociale, activitățile economice și date ale vieții cotidiene. Subcapitolele finale marchează revenirea la scopurile inițiale ale raportului, evaluarea potențialului economic al teritoriului, de la descrierea minuțioasă a cursurilor de apă la analiza solului și trecerea în revistă a resurselor minerale.

Fără a-și asuma tentația către exhaustiv care impietează uneori asupra roadelor muncii istoricului, raportul întocmit de inginerul Friedrich Schwantz și eforturile stăruitoare ale lui Mircea-Gheorghe Abrudan au în egală măsură meritul de a fi produs o lucrare istorică

în deplină compatibilitate cu interogațiile actualității în ceea ce privește caracterul științific și utilitatea istoriei. Din perspectiva publicului interesat, contribuția editorului materializată într-un aparat critic documentat și printr-o traducere în măsură să facă aceste notații accesibile cititorului mai mult sau mai puțin avizat. Din perspectiva dinamicii evoluției istorice, avem de-a face cu o fotografie a unui experiment politic și administrativ aparținând aceluiași interval cronologic în care Dimitrie Cantemir publica celebra sa „Descriere a Moldovei”, păstrată pentru memoria posterității grație contribuției unui practicant al științelor exacte.

Din perspectiva istoriei noastre, lectura acestei lucrări oferă oportunitatea unei reflecții fără mânie și părtinire asupra unui moment istoric tratat în general în paradigma oximoronică, dar și un îndemn la reflecție asupra capacității istoriei de a asigura resurse de expertiză absolut necesare actorului instituțional sau al relației provocatoare a istoriei cu ansamblul disciplinelor încadrate în spectrul științelor sociale și al celor exacte. În afara erudiției evidente și a recursului permanent la etică, un merit esențial al editorului constă în evitarea abordărilor inspirate de competiții pernicioase în favoarea disponibilităților interdisciplinare, esențiale pentru evoluția cunoașterii.

Armata română în războiul de întregire

EUGENIA OPRESCU

Printre produsele editoriale de excepție ale anului trecut, dedicate Centenarului Marii Uniri, la loc de cinste se situează și albumul „Armata Română în Războiul de Întregire. Campaniile din anii 1916 și 1917”. Lansat vineri, 12 decembrie 2018, la sediul Arhivelor Naționale din Capitală, această veritabilă ediție de colecție a fost realizată de un colectiv de renumiți istorici militari – prof. dr. Valeriu Avram, prof.univ.dr. Sorin Liviu Damean, maiorul lector univ. dr. Adrian Diaconu, comandorul (r) dr. Marian Moșneagu și lectorul univ. dr. Alin Spănu –, coordonat de colonelul (r) prof.univ.dr. Ion Giurcă, de departe cel mai exigent, riguros și prolific mentor și membru al echipei.

Informațiile relevante privind dinamica evenimentelor de campanie, riguros documentate și argumentate, sinteza inspirat structurată pe șase capitole – *România de la neutralitate la război, Campania Armatei Române din anul 1916, România și Armata sa, la un pas de dezastru, Campania din anul 1917, Planul de campanie pentru vara anului 1917 și Operația de apărare a teritoriului național* –, conținutul imagistic adecvat și prezentarea grafică plină de rafina-

ment a documentelor de arhivă coroborate cu fotografiile-document, adesea inedite, au justificat pe deplin efortul autorilor și investiția Editurii Cetatea de Scaun din Târgoviște, întrunind aprecierile și elogiile unanime ale asistenței și specialiștilor în domeniu.

„Celor patru ani de război, dacă este să ne referim la Războiul de Întregire, sau chiar șase, dacă avem în vedere participarea românilor la Primul Război Mondial în alte armate (austro-ungară, rusă, sârbă, bulgară, franceză), istoriografia românească în general, cea militară în special, trebuie să-i acorde, în continuare, atenția cuvenită – subliniază, în *Introducere*, autorii. Acesta a fost și motivul care ne-a determinat să întreprindem o acțiune de suflet, necesară, sperăm și utilă, în care să aducem în atenție, prin text și imagine, efortul Armatei Române în primii doi ani de război, perioadă în care țara a trecut prin diverse stări: încredere, speranță, îngrijorare și deznădejde.

Ne-am propus să evidențiem oamenii și faptele eroice colective și eroismul individual, frumusețea și urâtenia morală a unor oameni, avaturile cooperării politice și militare cu Rusia, riscurile care au planat asupra țării și armatei în unele momente.

Pentru o imagine cât mai veridică asupra evenimentelor politice și militare din anii 1916 și 1917, am optat pentru prezentarea cronologică a faptelor unor oameni politici, români și străini, ale generalilor, ofițerilor și trupelor de uscat, aviație și marină, din toate genurile de armă. Cu siguranță nu am reușit să reflectăm decât parțial efortul, suferințele și sacrificiul celor implicați în război, poate spre nemulțumirea unora, drept pentru care ne asumăm cuvenitul risc al criticilor.

Demersul nostru este un omagiu, o recunoștință și o lacrimă nevăzută față de cei care au muncit, suferit și au murit pentru realizarea idealului național în primii doi ani de război, cei mai grei sub toate aspectele" – concluzionează autorii.

Prin consistență, inventivitate, rafinamentul și eleganța cu care au fost asociate informațiile cu materialul arhivistic și imagistic, albumul se impune de la sine ca o realizare de excepție, concepută și finalizată în cel mai oportun moment aniversar – al Centenarelor Primului Război Mondial și al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

Având în vedere perioada analizată și reflectată în cele 294 de pagini, înclin să cred că editorul nu va rezista tentației de a continua proiectul cu un imperios necesar și util volum II, dedicat perioadei 1918-1920, pentru a întregi astfel tabloul participării României la Marele Război care a marcat într-un final, atât de benefic, destinul națiunii române.

Eroinele României Mari

EUGENIA OPRESCU

Între cei 17 autori ai volumului-eveniment „Eroinele României Mari. Destine din Linia Întâi”, cum a fost definit joi, 10 mai 2018, la lansarea din aula Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I”, se află și comandorul (r) dr. Marian Moșneagu, semnatarul studiului dedicat Ecaterinei Teodoroiu, „Fata vitează de la Jiu” (1894-1917), *prima femeie ofițer combatant din Armata Română*.

De această dată, redactorul șef al revistei „Misiunea” este camarad pe frontul spiritual al literaturii de campanie cu prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu, prof. univ. dr. Radu Ștefan Vergatti, dr. Mihail Ipate, Anemari Monica Negru, dr. Doru Bădără, dr. Andreea-Mihaela Badea, Alina-Victoria Paraschiv, dr. Filica Drăghici, conf.univ.dr. Ana Victoria Sima, dr. Mirela Popa-Andrei, Luminița Popescu, dr. Carmen Albert, dr. Maria Ioniță, prof. univ. dr. Maria Georgescu, Emanuel Bădescu și drd. Laura Hîmpă.

Evenimentul, organizat de Primăria Capitalei, Muzeul Național al Literaturii Române, Fundația Universitară „Carol I” și instituția gazdă, în suitea manifestărilor cultural-științifice dedicate Centenarului Marii Uniri, s-a bucurat de o prezență numeroasă, alături de autori aflându-se reprezentanți ai Președinției, Patriarhiei Române, Casei Regale a României, diplomați și parte-

Comandorul dr. Marian Moșneagu (stânga) împreună cu coordonatorul științific și editorul volumului

neri tradiționali, precum Arhivele Naționale, Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională a României, Biblioteca Județeană „George Barițiu” din Brașov, S.C. „Romfilatelia” S.A., Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi, Muzeul Național Peleş, Muzeul de Istorie „Paul Păltânea” din Galați, Societatea Națională a Femeilor Ortodoxe Române ș.a.

Despre semnificația evenimentului au vorbit conf.univ.dr. Mireille Rădoi, în tripla calitate de amfitrion, director al Fundației Universitare „Carol I” și director de proiect, Ioan Cristescu, directorul Muzeului Național al Literaturii Române, partener și editor, viceprimarul Michaela Tomnița Florescu, generalul (r) prof.univ.dr. Teodor Frunzeti, consilier în Departamentul Securității Naționale, prof.univ.dr. Adina Berciu-Drăghicescu, inițiatorul proiectului și coordonatorul științific al lucrării și Excelența Sa prof.univ.dr. Dumitru Preda.

„O perspectivă mai nouă asupra importantului moment istoric al înfăptuirii Marii Uniri, cu modificarea centrului de greutate de la bărbatul-erou către femeia-erou a fost punctul de pornire al acestui demers cultural, materializat într-un album cu titlul explicit *Eroinele României Mari. Destine din Linia Întâi* – a declarat Mireille Rădoi. Considerăm că, în acest fel, ne achităm de una din datoriile istorice pe care le avem în fața Doamnelor neamului românesc, care, prin viziunea lor avangardistă, prin varii forme de emancipare au urnit, la început de secol, către modernism, împietritul statut social de până atunci al femeii române.”

Lucrarea cuprinde activitatea femeilor române militante pentru realizarea Marii Uniri și prezintă implicarea, dăruirea și sacrificiul eroinelor României Mari, „de la regina Maria la săteanca Minerva Stanca (purătoarea stindardului tricolor al comunei Băița, la Adunarea de la Alba-Iulia) și la slujitoarele Domnului, călugărițele din mănăstiri” – ne previne prof.univ.dr. Adina Berciu-Drăghicescu. Riguros sub aspect documentar, sintetic și bogat ilustrat, consistentul volum de 486 pagini, dedicat „tuturor femeilor care au făcut eforturi materiale și morale uriașe și s-au jertfit pentru onoarea și demnitatea neamului românesc”, prezintă, în medalion, portretele a peste 100 de eroine ale neamului, grupate tematic pe șapte capitole: *Lupta femeilor române pentru constituirea și apărarea României Mari, Casa Regală a României, Acțiuni civice și politice, Rezistența în fața inamicului, Acțiuni umanitare, Slujitoarele Domnului*, respectiv *Arte. Literatură. Presă*.

Concluzia prezentată de prof.univ.dr. Dumitru Preda în *Postfața* volumului este elocventă pentru acest proiect editorial aniversar de excepție: „Albumul de față, rod al unor ample investigații în arhive și biblioteci centrale și locale – toate tezaure unice ale trecutului generațiilor care ne-au precedat –, ca și în unele colecții particulare păstrate prin grija familiilor care merită întreaga noastră cinstire, constituie o reconstituire deopotrivă temeinică și sensibilă a unei epoci unice și de neuitat. O epocă în care Femeia româncă a reușit să-și depășească propria sa condiție socială și slăbiciunile firești, de tot felul, venind alături, adesea cu o forță de dăruire și de credință neașteptate pentru unii, de bărbatul ei, omul politic, militarul, muncitorul din fabrici și de plugar. Virtuțile și puterea lor de rezistență în fața încercărilor, tăria lor sufletească și lacrimile lor au pavat însă drumul spre Marea Împlinire”.

NICOLAE M. BALOTĂ

Războiul văzut de soldați (1916–1919)

Războiul trăit și evocat de soldați

Comandor (r) dr.
MARIAN MOȘNEAGU

Jurnalul de front al unui combatant din Primul Război Mondial, publicat postum de nora sa, doamna Coca Balotă, constituie o întreprindere salutară și un eveniment editorial în sine, semnalat ca atare în revista de cultură „Curtea de la Argeș” din luna aprilie 2019 de către academicianul Gheorghe Păun, sub titlul „O carte document: Nicolae M. Balotă, Războiul văzut de soldați”.

Nicolae Balotă (15 februarie 1894, Pitești – 15 ianuarie 1984, Cepari) a intrat voluntar în armată în 1913, fiind decorat cu „Trecerea Dunării”. Liberat cu gradul de caporal, în timpul Războiului din 1916–1919 a luptat în Transilvania și la Mărăști, fiind rănit de mai multe ori, o dată grav. A fost cu Regimentul 4 Argeș și în Basarabia și București, fiind decorat cu „Bărbăție și Credință” clasa a II-a cu spade. Ulterior a fost înaintat în gradul de sergent și plutonier.

Dorind cu orice preț să devină marinar, la 15 iunie 1922 s-a ambarcat la cerere pe vasul „Regele Carol I”, în 1923 îl găsim ofițer elev pe cargobotul „București”. În 1925 a obținut brevetul de ofițer în marina comercială, iar în 1932 pe cel de comandant de cursă lungă. A fost decorat cu „Virtutea Maritimă” în timp de pace, clasa a III-a. În 1958 s-a pensionat.

A lăsat posterității în manuscris o lucrare în patru volume intitulată *România Marinară*, un amplu roman despre Mihai Viteazul, piese de teatru cu același subiect. În 1938 a publicat volumul de sonete *Din spuma mărilor*, iar în 1984, puțin după moartea sa, i-a apărut la Editura Albatros volumul de povestiri marinărești *Oameni, furtuni, vapoare*, scris în colaborare cu Constantin Novac.

„Această carte, pe care mulți o vor citi mai mult din curiozitate, nu conține aventuri romantice rupte din realitate, ci lupta legitimă a unui popor cinstit, jefuit de mari teritorii naționale – ne avertizează în „Cuvinte către cititor” clc Nicolae M. Balotă. Este lupta sfântă pe care a dorit-o și a trăit-o simplul soldat român, întotdeauna viteaz și întotdeauna conștient de simțul datoriei către țară, pentru care niciodată nu și-a precupețit viața. Numai țărănul român, fie în uniformă de soldat, fie în grad de ofițer, a suferit, a luptat și a murit cu dăruire pe câmpul de luptă pentru România.

Mulți dintre comandanții marilor unități, pornind de la regimente în sus, înainte de venirea pe front a Misiunii Franceze, au manevrat fără pricepere mari unități, provocând pierderi exagerate și inutile în rândul bravilor noștri soldați, atât de încrezători în loialitatea și în capacitatea șefilor.

Cel ce scrie aceste rânduri a fost voluntar și a luptat tot războiul pentru dezrobirea Transilvaniei și întregirea neamului său. El este caporalul Baltazar (pseudonimul autorului, .n.n.), care aici își deapănă cu toată sinceritatea cele mai trainice și sfinte amintiri.

Iubite cititor,

Îți ofer, cu rugămintea de a o citi atent, evocarea unei perioade extrem de dureroase prin care a trecut neamul nostru românesc, evocare pe care am intitulat-o ***Războiul văzut de soldați***. Este vorba de Războiul pentru Întregirea Neamului prin dezrobirea Transilvaniei, care gemea sub jugul fostului Imperiu Austro-Ungar.

Este vorba de un război din care am ieșit într-adevăr învingători și ne-am întregit oarecum neamul, dar această victorie a fost plătită de noi prin înfrângeri dureroase, prin catastrofe care ne-au zduncinat moralul și temelii națiunii, în așa fel încât continuarea bătăliilor a fost o mare minune, asemănătoare celor de domeniul fanteziei, pentru că întregul nostru popor, cu întreaga lui armată, a suferit cumplit, așa cum nu a mai suferit altul.

Marea minune că am fost capabili să continuăm războiul și încă să raportăm victorii răsunătoare, asemănătoare celor de pe marile

teatre de luptă ale istoriei, se datorește în întregime soldatului român, care a fost înzestrat din strămoși cu o extraordinară forță de rezistență nenorocirilor prin care a trecut țara, nenorociri pe care le-a văzut, le-a trăit și le-a învins numai datorită dragostei de patrie, disciplinei și ambiției de a-și dezrobi frații încă subjugăți.

Mă doare însă mult în suflet faptul că unii scriitori, ba încă din rândurile celor mai pricepuți în a mânuși condeiul, au descris Războiul din 1916-1918 fără a cunoaște bine soldatul român, căutând să ascundă adevăratele cauze ale multelor nenorociri, acoperind adevărul cu învinuiri serbede, cum că armata noastră a fost tânără, că soldații erau simpli țărani etc. etc.

De la strămoșii noștri daci am moștenit spiritul războinic, dragostea de țară și neam și noblețea sufletului. Din acești strămoși s-au ridicat la anul 1876, prin mobilizare totală, șapte divizii de infanterie, în afară de batalioanele de vânători și regimentele de roșiori și călărași. Această armată a făcut atunci ce n-a fost în stare să facă o împărăție cât toate zilele de mare.

Aureola victoriilor asupra armatelor turcești a acoperit-o. O astfel de armată în care se creaseră tradiții, nu se poate spune că a fost nouă. Și-apoi, soldații români, chiar dacă în majoritate au fost țărani, în patriotism i-au întrecut pe toți soldații țărani din țările beligerante, pentru că niciun țărăn neamț, englez, francez, italian sau american nu ar fi luptat în condițiile în care s-au războit bravii și scumpii ostași ai României. În ei a vorbit sângele nobil dac.

Soldatul român, așa cum îl cunoaștem bine din Războiul de la 1877-78 și din Primul Război Mondial, rămâne pentru întregul nostru neam o pildă vie de vitejie, de patriotism, de răbdare, de bunățate și de încredere oarbă în șefi și în victorie. Mai rar țări în lume, care să aibă așa fii. Să-i admirăm și, cu deosebit respect, să le cinstim memoria barem celor căzuți și să rămânem definitiv convinși că din neamul nostru românesc s-au născut, se nasc și se vor naște mereu eroi.”

Precum în celebra și profund mișcătoarea poezie scrisă de George Coșbuc, „O scrisoare de la Muselim-Selo”, Nicolae M. Balotă găsește de cuviință să dedice acest hrisov al vitejiei neamului, sub titlul „O dedicație”, mamei sale, Alexandrina.

„În amintirea ta, mamă scumpă și sfântă, am scris acest volum, pentru că numai datorită ție am înțeles ce este patria și numai tu m-ai învățat s-o iubesc.

Mă luai de mână când eram mic și îmi arătai râul Argeș, dealurile din împrejurimile Piteștiului, satele, căsuțele țăranilor harnici, în care îmi spuneai că se nasc și cresc copiii viteji, văile adânci și umbroase, izvoarele, pădurile cu poienile pline de flori și câmpul plin de rod, amintindu-mi mereu:

« - Uite în ce țară frumoasă te-ai născut și trăiești! Când te vei face mare, să o iubești mai mult decât pe tine însuși, pentru că aici au trăit părinții și strămoșii noștri și tot aici se vor naște și vor trăi copiii tăi, cu nepoții și strănepoții noștri. Și, de va fi nevoie, să lupți pentru apărarea ei și să fii viteaz, așa cum au fost bătrânii noștri să mai știi că țara noastră trebuie să fie mare, dar o parte din pământul ei e cotopt de dușmani.

Ceasul dezrobirii trebuie să bată. Să lupți atunci cu arma în mână și cu vitejia strămoșilor noștri în inimă, pentru dezrobirea întregului neam românesc. Din tine să răsără copiii voinici și viteji, care să lupte și iarăși să lupte pentru apărarea pământului lor, pentru apărarea țării lor, pentru apărarea neamului lor.»

Mamă bună și sfântă, dorința ți-am împlinit-o. Am luptat și mi-am dezrobit neamul, mi-am apărat cu arma în mână patria bogată și frumoasă, așa cum mi-ai spus tu, iar pe nepoții tăi i-am educat spre a se strădui în muncă pentru binele țării în care s-au născut și pentru a lupta și ei, de va fi nevoie, cu arma în mână, pentru apărarea pământului nostru sfânt, din care am venit și-n care ne vom odihni."

„Multe din detalii din carte sunt probabil de interes pentru istoricii participării noastre la Primul Război Mondial (este de presupus că autorul a folosit nu numai carnetul cu amintiri de pe front, ci și însemnări ulterioare, dar cu deosebire atrăgătoare rămân amintirile sale) - ne previne în „Prefață”, în calitate de editor, academicianul Gheorghe Păun.

Apar, de pildă, detalii pe care nu prea le găsim prin cărți despre „febra democratică”, bolșevică pe alocuri, care începuse să se simtă în 1918-1919, nu numai la Budapesta, cum bine se știe, ci și prin muncitorimea bucureșteană. Antologice sunt relațiile dintre români și „aliatul de la răsărit”, care pe front mai mult nu lupta, în timpul marșurilor căuta cu obstinație băutura, recuperând vinul până și din șanțuri (!), apoi, după Revoluția din octombrie, a dat bir cu fugiții, tâlhărind prin Moldova și prin Basarabia de a fost nevoie de intervenția armatei române pentru a face ordine.

Alte două lucruri sunt remarcabile în cele ce urmează.

Personajele, camarazii descriși în carte, sunt mai ales argeșeni. Din Pitești, din Curtea de Argeș, din împrejurimi. Nume concrete, profesii, fapte de arme. După război, caporalul, apoi sergentul, apoi plutonierul Baltazar, pseudonimul din carte al autorului, i-a căutat pe mulți dintre ei, pe unii i-a și găsit. Le dă adresa, spune cu ce se mai ocupă sau, dacă este cazul, când au murit. Multora le pune în carte și o fotografie. Mă aștept să existe urmași ai lor care să afle informații noi despre părinți, bunici, unchi.

Apoi, merită subliniat stilul scriiturii. Cinematografic, de parcă-și așteaptă regizorul. Acțiunea este rapidă, dozată cu o intuiție infailibilă, multe detalii militare (distanțe, cote, efective, armament, hrană) te „sorb în platou” culorile și sunetele sunt abundente și pregnante, sunt invocate până și mirosurile, cititorul este „zgâlțâit” din loc în loc de imagini atroce, pentru ca apoi, sensibilizat astfel, să participe, să *simtă*, de parcă ar fi în tranșee, sau în marș, sau la spital.

Din loc în loc, episoade pașnice, idilice chiar. Peste toate, avântul patriotic, nevoia de a ajunge la Tisa, convingerea nedezmințită că *Dumnezeu este român...*

Pentru că a venit vorba despre stil, amintesc și aerul ușor *retro* al limbii și topicii, amintind de fotografiile sepia, ceea ce adaugă autenticitate scrierii.

Nu spun mai multe, autorul le-a spus mai bine ca mine...".

Aidoma unui ziarist mobilizat, combatantul Nicolae Balotă caută și reușește să fie atent la orice detaliu, remarcă, identifică și reține orice amănunt din psihologia soldatului. Bunăoară, memoriile sale sunt pline de versuri din originalul folclor al tranșeelor, pe care le reproduce fidel.

Un volum memorialistic de excepție, care întruchipează fidel și obiectiv o veritabilă frescă a dramei trăite de ostașul român în campania Războiului de Întregire Națională, care se va regăsi, cu siguranță, la loc de onoare în bibliografia Primului Război Mondial.